

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р **Пламен Генков Митов**,

Биологически факултет, СУ „Св. Климент Охридски”,

член на Научно жури, определено със Заповед № 38/29.04.2022 г. на Директора на ИБЕИ–БАН

ОТНОСНО дисертационен труд на **Яна Димитрова Димитрова**, редовен докторант в Отдел “Животинско разнообразие и ресурси”, секция "Биоразнообразие и екология на паразитите", ИГ "Таксономия, еволюция и екология на хелминтите" към Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, БАН (ИБЕИ-БАН) за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по Област на висше образование 4. Природни науки, математика и информатика, Професионално направление: 4.3. Биологични науки, научна специалност „Паразитология и хелминтология”, на тема: “**Таксономия и разпространение на цестодите по птици в Афротропическата зоогеографска област**“, с научен ръководител проф. д.б.н. Бойко Б. Георгиев и научни консултанти: доц. д-р Гургана П. Василева и проф. д-р Jean Magiaux (Природонаучен музей – Женева).

I. Кратки биографични данни за докторанта.

Яна Димитрова Димитрова е родена през 1978 г. в гр. Стара Загора. В периода 2001-2004 г. следва в Биологически ф-т на СУ „Св. Климент Охридски” специалност *География и биология* и придобива професионална квалификация „Учител по география и биология“.

През 2011 г. в същия факултет завършва успешно магистратура по Паразитология в кат. Зоология и антропология с професионална квалификация Биолог–Магистър по паразитология. В периода 2011-2017 г. е *асистент* в ИБЕИ-БАН, като от 2013 до 2015 г. е редовен докторант в същата институция, където от 2018 г. досега заема длъжността *биолог*.

II. Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура.

Представените материали по дисертационния труд на Яна Димитрова отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИБЕИ.

Структурата и обема на предоставения за рецензиране дисертационен труд напълно съответстват

на изискванията за подобен тип научен труд. Дисертационният труд обхваща 278 страници, 59 фигури, 25 таблици и две приложения в електронен вид. От тях, *Приложение 1* се отнася към глава 2. *Литературен обзор* и съдържа информация за литературните източници (в хронологичен порядък) с данни за видовия състав и разпространението на цестодите по птици в Афротропическата зоогеографска област (в обем от 66 страници); *Приложение 2* се отнася към глава 5.3. и обобщава информацията за видовия състав на цестодите по птици от тази област (в обем от 95 страници).

Като цяло работата създава много добро впечатление. Тя е написана стегнато, грамотно и ясно. Текстът е последователен и логичен. Основният текст е подкрепен с 226 авторски рисунки и 8 снимки, които подходящо илюстрират важните при определянето на тези цестоди таксономични белези (структура на сколекса и ростелумните куки, микротрихи, типове проглотиди, полови системи, вентрални канали, яйца и ларви). С оглед постигането на задачите на дисертационния труд, това внася по-голяма яснота при морфологичните и анатомични характеристики на представените в дисертацията цестодни видове (глава 5), и позволява коректна интерпретация на представените резултати.

Авторефератът отразява структурата, съдържанието, научните резултати и приноси на дисертационния труд.

III. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата.

Увода и *Литературния обзор* в предложения дисертационен труд (глава 1 и 2) са развити подробно и подчертават много добрата литературна осведоменост на докторанта по темата и проблемите на таксономията, морфологията, биологията, хорологията на изследваната група цестоди и техните гостоприемници. Цитирани и анализирани са голям брой източници и всички известни досега изследвания на автори върху фауната на цестодите по птици в изследвания район. Всичко това позволява правилното формулиране на задачите на изследването, както и за една по-точна преценка на фаунистичните и таксономични приноси на докторанта в предлагания дисертационен труд.

Цитираните литературни източници включват общо 373 заглавия, 58 от които на кирилица и 315 на латиница. Те са пряко свързани с тематиката на дисертационния труд. Общо 63 от публикациите са издадени през и след 2000 г. Техният брой показва, че докторанта познава в пълнота изследвания проблем, отразен и в най-съвременната научна литература, което пък е позволило напълно точно да се определят целта, конкретните задачи и тяхното изпълнение и така да се открият оригиналните приноси на проведените изследвания. От литературния обзор се добива представа за добрата

осведоменост на докторанта, познаването на проблемите и способността му за критично оценяване и използване на съществуващата информация при интерпретацията на собствените данни и изводи. Докторанта демонстрира много добри изследователски умения за планиране на проучването и подбора на подходящите методи и средства, свързани с това изследване. Веднага трябва да се подчертае, че темата на дисертационния труд изисква от докторанта многостранни и задълбочени познания и практически умения в различни научни направления и дисциплини (зоология, паразитология, екология, таксономия и филогения, компютърни умения). За това е допринесло и обучението, което Яна Димитрова е получила както в периода на придобиване на бакалавърската и магистърската си степен, така и при разработването на дисертационния си труд (в рамките на Докторантското училище), за което без съмнение важен принос имат и научният ръководител, заедно с двамата научни консултанти.

IV. Методичен подход.

Настоящото изследване се основава на цестодни материали, събрани от уловени птици на територията на Република Габон и Федерална република Етиопия по време на две българо-швейцарски експедиции, проведени съответно през 2009 и 2012 г.

За осъществяване целта и задачите на своето изследване докторант Яна Димитрова е използвала разнообразни методи и подходи, подробно представени в глава 4. *Материал и методи* на дисертационния труд. Специфичната обработка (просветляване и оцветяване на проглотидите), изготвянето на микроскопските препарати и определянето на видовата принадлежност на събраните цестоди е извършено в лабораторни условия от докторанта. Наблюдението на морфологията и структурата на половите системи на видовете цестоди е извършвано чрез съвременни електронно-микроскопски методи.

Може с увереност да се заключи, че в хода на работата Яна Димитрова демонстрира много добра хелминтологична подготовка, но също така и технически и компютърни умения за да представи коректно и информативно най-важните таксономични белези на изследваните цестоди. Специално искам да отбележа отличните и много прецизно оформени 226 илюстрации в дисертационния труд, които в случая имат съществен приносен характер за бъдещото детерминиране на изследваните цестодни таксони и за тяхното сравняване с други подобни видове. За окончателно изработване на тези рисунки се изискват десетки часове работа при тяхното първоначално изрисуване и по-късно дигитализиране с помощта на таблет. Всичко това показва сериозната методична подготовка и

умения на докторанта по време на изследователския процес и при изготвянето на представения дисертационен труд и разкрива неговите качества като упоритост, търпение, наблюдателност, точна ръка, прецизност, отдаденост и любов към науката.

V. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите.

Категорично темата на дисертационния труд на Яна Димитрова е свързана с актуален изследователски проблем, с важна научна и практическа насоченост, отнасяща се до видовото разнообразие и разпространението на цестоди от разред Cyclophyllidea, паразитиращи по птици в Афротропическата зоогеографска област. Това безспорно прави темата на дисертацията както актуална, така и дисертабилна поради слабата и фрагментарна проученост и многото таксономични проблеми при тази група паразити и техните гостоприемници в тази зоогеографска област – ясно и пълно обосновано от дисертанта чрез поставените в изследването цел и свързаните с нея четири основни задачи. Последните са ясно формулирани, като представената методика е съобразена с тях. Всичко това е позволило и успешното завършване на дисертационния труд. Резултатите в него са значими, представени са ясно и са илюстрирани по подходящ начин чрез таблици, фигури, фотоси и рисунки и определено имат сериозен приносен характер.

По-важните резултати могат да се обобщят така:

- В резултат на обработката на събраните 176 екземпляра цестоди от птици от Р Габон са установени общо 32 вида цестоди от 22 рода и 7 семейства. Подробни морфологични проучвания са проведени върху 23 вида от тях. От тях 16 вида са нови за фауната на Габон, а 7 вида вероятно са нови за науката. Описан е и един нов за науката цестод – *Pseudangularia gonzalezi* Dimitrova, Mariaux & Georgiev, 2013, паразит на бързолетите *Apus affinis*.

- В резултат на разработката на *Vitta swifti* Singh, 1952 от бързолети от вида *Apus affinis* е установено, че той се различава съществено от останалите видове от рода, включително и от типовия вид. Поради това е разработено преописание на вида и за него е предложен новият род *Gibsonilepis* Dimitrova, Mariaux & Georgiev, 2013.

- Ревизирани са тропическите видове на Стария свят от род *Notopentorchis* Burt, 1938.

- В резултат на обработката на събраните 59 екземпляра цестоди от птици от ФР Етиопия са установени 10 вида, принадлежащи към 9 рода и 5 семейства. Описан е нов за науката вид – *Passerilepis zimbebel* Dimitrova, Georgiev, Mariaux & Vasileva, 2019, паразит на райските мухоловки *Terpsiphone viridis* (Passeriformes, Monarchidae), както и нов род и вид – *Citrilolepis citrili* Dimitrova,

Georgiev, Mariaux & Vasileva, 2019, паразит на *Crithagra citrinelloides* (Passeriformes, Fringillidae). Идентифицирани като известни за науката видове са 5 таксона. Определен е и вид от род *Dilepis* (вероятно нов за науката).

- Обобщена е наличната информация за видовия състав и разпространението на цестодите от птици в Афротропическата зоогеографска област от 1772 г. до наши дни, отнасящи се до 476 вида цестоди, регистрирани в 338 вида птици.

- Направен е критичен анализ на съвременното състояние на таксономията на цестодите и съвременното състояние на таксономията на птиците-гостоприемници. Резултатите от тази преценка съдържа информация за 425 вида цестоди от 15 семейства и 3 разряда, като преобладаващата част от тях са представители на разред Cusculphyllidea – 416 вида от 151 рода и 13 семейства.

- Установено е, че с най-голям брой видове във фауната на птиците в Африка се характеризират цестодните семейства Davaineidae (119 вида), Hymenolepididae (103), Dilepididae (84) и Paruterinidae (48).

- Като гостоприемници на цестоди в Африка са установени 340 вида птици от 26 разряда. С най-голям брой видове цестоди се характеризират птиците от разред Charadriiformes (86 вида), следвани от разред Passeriformes (68), Galliformes (49), Columbiformes (36), Pelecaniformes (29), Otidiformes (24), Accipitriformes (24) и Anseriformes (20).

- Установените като гостоприемници разреди птици от Африка се характеризират с висока степен на специфичност на техните цестодни видови комплекси – в 10 разряда са установени уникални видови комплекси, докато между останалите разреди се наблюдава много ниска степен на сходство.

VI. Критични бележки към дисертационния труд.

Всичките си критични бележки по дисертацията представих на дисертанта по време на неговата апробация и той се е съобразил с почти всички от тях. Единствено, отново забелязвам смесване на направените изводи с резултатите и приносите по дисертацията (виж „Обобщение и изводи“), което пречи по-ясно да се открият формулираните от докторанта резултати. Включените в автореферата фигури носят номерация, различна от оригиналната в дисертацията. Макар, че докторанта допълнително е посочил на коя фигура те отговарят в дисертацията, това трябва да се избягва.

Направените по-горе бележки не променят становището ми за приносния характер на този труд.

VII. Характер на научните приноси.

На основата на получените резултати и тяхното обсъждане, докторанта формулира приноси с оригинален и потвърдителен характер. Докторантът е посочил 8 водещи приноса с оригинален характер, всички значими и доказващи качеството на дисертацията.

Сред тях могат да се открият следните *оригинални научни приноси*:

1. Обосновани са новите за науката родове *Gibsonilepis* Dimitrova, Mariaux & Georgiev, 2013 (Dilepididae) и *Citrilolepis* Dimitrova, Georgiev, Mariaux & Vasileva, 2019.
2. Описани са три нови за науката вида: 1) *Pseudangularia gonzalezi* Dimitrova, Mariaux & Georgiev, 2013 (Dilepididae), паразит на бързолетите *Apus affinis* в Габон; 2) *Passerilepis zimbebel* Dimitrova, Georgiev, Mariaux & Vasileva, 2019 (Hymenolepididae) – паразит на райските мухоловки *Terpsiphone viridis* (Passeriformes, Monarchidae) в Етиопия и 3) *Citrilolepis citrili* Dimitrova, Georgiev, Mariaux & Vasileva, 2019 (Hymenolepididae) – паразит на *Crithagra citrinelloides* (Passeriformes, Fringillidae) в Етиопия.
3. Проучена е морфологията на 8 вида (1 вид от род *Dilepis* от Етиопия и 7 от родовете *Bulbutaenia*, *Paroniella*, *Monopylidium*, *Angularella*, *Vallipora* и *Biuterina* от Габон), за които най-вероятната хипотеза е, че са нови за науката.
4. Разработена е таксономична ревизия на видовете цестоди от род *Notopentorchis* Burt, 1938 от бързолети (Arodidae и Hemiprocnidae) от тропиците на Стария свят. Видовете *N. micropus* Singh, 1952 (по-рано известен само от Индия) и *N. vesiculigera* (Krabbe, 1882) са преописани по материали от *Apus affinis* от Габон, а *N. javanica* (Hübscher, 1937) и *N. boviens* (Hübscher, 1937) – по типовите им серии от дървесните бързолети *Hemiprocne longipennis* от Индонезия. Предложена е новата комбинация *Notopentorchis caffrapi* (Mokhehle, 1951) Dimitrova, Mariaux & Georgiev, 2017 за *Sphaeruterina caffrapi* от *Apus caffer* от Република Южна Африка.
5. Сред установените известни видове, 18 са нови за фауната на Габон и 2 са нови за фауната на Етиопия.
6. Изготвен е аотиран, справочен списък за видовия състав, разпространението и гостоприемниковия спектър на цестодите от птици в Африка, включващ данни за 425 вида от 153 рода, 15 семейства и 3 разряда. Списъкът съдържа актуализирана от таксономична гледна точка информация за номенклатурата на паразитите и техните гостоприемници.
7. Анализирани са таксономичната структура на фауната на цестодите от птици в Африка, като е представено разпределението на видовете цестоди по семейства. Показано е

преобладаването на цестодите от семействата Davaineidae, Hymenolepididae, Dilepididae и Paruterinidae.

8. Анализирано е разпределението на птичите цестоди по разреди гостоприемници, като е изяснено, че най-много видове са установени в разредите Charadriiformes, Passeriformes, Galliformes, Columbiformes, Pelecaniformes, Otidiformes, Accipitriformes и Anseriformes. Видовите комплекси цестоди, установени в отделните разреди птици от Африка, се характеризират с ниско сходство помежду им.

Приносните елементи на дисертационния труд се отнасят към областта на научната специалност, по която е дисертацията.

Приемам приложената справка от докторанта за научните приноси.

VIII. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията.

В приложената справка са представени общо 3 колективни научни публикации по темата на дисертацията. Те са публикувани в реномирани, специализирани научни списания с IF: една в *Zootaxa* (IF₂₀₁₇= 0.931, Q3, sjr₂₀₁₇=0.259) а останалите две в *Systematic Parasitology* (IF₂₀₁₃ = 1.035, Q3, sjr₂₀₁₃ = 0.612; IF₂₀₁₉ = 1.047, Q3, sjr₂₀₁₉ = 0.632). И в трите публикации докторантът е първи автор. По този начин той покрива изискванията за публикационна дейност, свързана с дисертационния си труд. Публикациите са написани на високо ниво, което кореспондира с наукометричните показатели на списанията, в които са публикувани и с качествения процес на рецензиране. Представените статии са цитирани между 2019 и 2021 г. общо 5 пъти, като статията Dimitrova *et al.* (2013) е цитирана три пъти – индикация за значимостта на резултатите в тях. Сигурен съм, че останалите две, публикувани по-късно публикации, също ще получат подобаващо признание от международната научна общност.

В приложената справка са посочени и общо три участия на докторанта в един международен и два национални (с международно участие) научни форуми с устни доклади, на които докторанта е бил първи автор. Благодарение на своето активно участие в тези научни форуми, Яна Димитрова е успяла в известна степен да запознае научната общественост с резултатите от своята научна дейност по темата на дисертационния си труд.

Мотивиран отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на докторанта.

От дисертационния труд и съпровождащата го документация, както и от представянето на докторанта на предварителното обсъждане пред Колегиума на отдел „Животинско разнообразие и ресурси” на ИБЕИ-БАН става ясно, че докторант Яна Димитрова е работила активно през всичките етапи на работата по дисертацията. Приложените научни подходи, и анализът на получените резултати свидетелстват за умения за самостоятелна и задълбочена научна работа. Убеден съм, че личното участие и научните приноси на Яна Димитрова, изложени в дисертационния труд и публикациите по него и в автореферата, са оригинални нейни постижения. Освен това приемам участието ѝ в съвместните публикации с научния ръководител и консултанти по темата на дисертацията като напълно равностойно. Това се потвърждава и от факта, че и в трите публикации тя е първи автор.

IX. Мотивирано заключение.

Разработеният дисертационен труд от Яна Димитрова по съдържание, обем и структура, научни и научно-приложни резултати и приносен характер отговаря на изискванията в Закона за развитие на академичния състав в Р. България и Правилника за неговото прилагане и специфичните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности на ИБЕИ при БАН. Публикациите са в необходимия обем и отразяват резултатите, получени при настоящото изследване. Авторефератът също е написан в съответствие с изискванията и представя добре труда на дисертанта, като включва и резюме на английски език. Въз основа на всички горепосочени факти оценявам **положително** качеството на нейната дисертация и научни публикации и смятам, че тя е изпълнила изцяло изискванията за образователната и научна степен “доктор”, поради което убедено ще гласувам “**ЗА**” присъждането ѝ на Яна Д. Димитрова по научната специалност „Паразитология и хелминтология”.

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Пламен Генков Митов)

06.06.2022 г.

гр. София